

Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs over de Indische begrooting voor 1898 en invoering opium-regie. 4.

VOORLOOPIG VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS over:

- 1°. de ontwerpen van wet tot vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1898; en
- 2°. het ontwerp van wet tot verhooging der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1898 ten behoeve van de invoering van de opium-regie op Java en Madura, alsmede op Lombok.

Algemeene beschouwingen.

1. Bij den aanvang van het onderzoek der wetsontwerpen tot vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1898 gaven eenige leden eener afdeeling te kennen, dat zij, hoewel de door den Minister van Koloniën daartegen aangevoerde bezwaren eerbiedigende, het toch op prijs zouden stellen, het Koloniaal Verslag vroeger te ontvangen. Dit zou, huns inziens, mogelijk worden wanneer het Verslag beknopter werd en minder in bijzonderheden afdaalde. De groote uitgebreidheid, die het tot dusver bezit, bemoeilijkt daarenboven naar het oordeel dezer leden de raadpleging.

In de Commissie van Rapporteurs verklaarde men zich daarentegen ingenomen met de wijze, waarop het Verslag wordt bewerkt en wees men op de inhoudsopgave, waardoor met een oogopslag de inhoud kan worden overzien.

2. Onderscheidene leden meenden in het algemeen goede verwachtingen voor Nederlandsch-Indië te mogen koesteren in verband met het optreden van het Kabinet. Herinnerd werd aan de talrijke geschriften en opstellen over Indische onderwerpen, door den samensteller van het Kabinet, den heer PIERSON, in het licht gegeven, bepaaldelijk aan zijne in 1868 verschenen voorlezingen over het kultuurstelsel, en aan de omwerking en uitbreiding daarvan, die in 1877 onder den titel *Koloniale Politiek* verscheen; geschriften, waarin denkbeelden worden verkondigd, die ook thans nog verdienen te worden opgevolgd en toegepast.

Meer algemeen stond men stil bij het optreden van den Minister van Koloniën. Met ingenomenheid hadden velen hem de portefeuille zien aanvaarden. Zijn in vroegeren werkkring gebleken doorzicht en werkkraacht wettigden de verwachting, dat hij het gunstige oogenblik voor noodzakelijk gebleken hervormingen niet ongebruikt zou laten voorbijgaan. Eenige leden wenschten daarom in dit opzicht geen dwang op den Minister uit te oefenen. Anderen achtten het niet ondienstig te laten blijken voor welke wijzigingen in bestaande toestanden de Minister in beginsel op hun steun zou kunnen rekenen. Zij hadden daarbij met name de decentralisatie en de herziening van het Regeeringsreglement op het oog.

Eenige andere leden vestigden de aandacht op de verklaring des Ministers in het begin zijner rede in de andere Kamer op 17 November ll. (*Handelingen*, bladz. 142), dat hij zich op deze plaats niet gebonden kon achten aan *alles* wat hij vroeger onder andere omstandigheden gezegd had. Die verklaring versterkte het vertrouwen van deze leden in den Minister.

Nog andere leden meenden daarentegen, zonder met die verklaring des Ministers in tegenspraak te komen, te mogen wijzen op de strekking van de redevoeringen, door den Minister als lid der Tweede Kamer over „koloniale politiek” uitgesproken en van die, welke onder dien titel in 1891 zijn verspreid door tusschenkomst van de Liberale Unie. Al deze redevoeringen, zeide men, getuigen in menig opzicht van een vooruitstrevenden zin.

Aan 's Ministers practische kennis en openhartigheid brachten deze leden eveneens hulde.

De Minister zal evenwel, naar men met bescheidenheid meende te mogen opmerken, steeds voor oogen dienen te houden, dat de belangen van de Europeesche industrie en de rechten en de belangen van de inlandsche bevolking wel dikwijls, maar niet altijd overeenstemmen, en dat, waar een conflict bestaat, de laatste den voorrang verdienen.

Enkelen waren van oordeel, dat de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer en de rede des Ministers van 17 November blijken gaven van eenige weifeling. Hiertegen werd echter aangevoerd, dat de Minister, slechts sedert weinige maanden aan het hoofd van het drukke en omvangrijke Departement geplaatst, tijd noodig heeft voor overleg om zijne denkbeelden in toepassing te brengen. Toch had men ook van deze zijde gaarne gezien, dat de Minister ten aanzien van sommige onderwerpen, zooals de decentralisatie en de heereendiensten, doortastender ware opgetreden.

Na deze algemeene opmerkingen kwamen de volgende onderwerpen ter sprake.

a. Onderscheidene leden hoopten, dat de Minister de herziening van het Regeeringsreglement niet uit het oog zou verliezen.

De beslissing, door den vorigen Minister van Koloniën kort voor zijn aftreden ten aanzien dier herziening genomen, konden eenige leden niet goedkeuren. Meer dan eenmaal werd, reeds in 1889, uit Indië op de wenschelijkheid van zulk eene herziening de aandacht gevestigd. In Februari 1892 vereenigde de Minister van DEDEN zich met het denkbeeld. Een ontwerp werd toen door den Directeur van Justitie gereed gemaakt, dat door den Raad van Nederlandsch-Indië nauwkeurig werd onderzocht. De tegenwoordige Gouverneur-Generaal nam het daarna in behandeling en bood het met zijn advies den vorigen Minister van Koloniën aan, die gedurende zeer geruimen tijd aan zijn departement daaraan liet arbeiden. Het maakt een zonderlingen indruk, dat die Minister daarna, in Juni jl., weder tot de overtuiging is gekomen, dat om een deugdelijken grondslag te verkrijgen, nog eene nadere voorbereiding in Indië zelf behoort vooraf te gaan. Op die wijze kan inderdaad de zaak nog vele jaren lang slepende worden gehouden. De tegenwoordige Minister van Koloniën geeft aan partiële herziening van het Regeerings-Reglement de voorkeur en zal overwegen of het wenschelijk is haar voor een deel hier te lande voor te bereiden. Men hoopte, dat die overweging spoedig tot positieve resultaten zoude leiden. Reeds in de bijeenkomst der Eerste Kamer van 28 December 1894 zijn eenige artikelen vermeld, welke dringend wijziging noodig hebben en gemakkelijk met onderscheidene andere zouden kunnen vermeerderd worden. Hoe verdienstelijk het Regeerings-Reglement ook voor zijn tijd moge geweest zijn, hoe goed het in vele opzichten gedurende meer dan 40 jaren moge hebben gewerkt, dat thans, ook na de wijzigingen, welke het in 1870 en later onderging, onderscheidene bepalingen herziening behoeven, zal wel door weinige der zake kundigen worden betwist.

Aan eene algemeene herziening van het Regeerings-reglement is door den vorigen Minister van Koloniën vastgekoppeld eene herziening der Instructie van den Gouverneur-Generaal. Zal die Instructie nu ook niet aan eene grondige herziening moeten worden onderworpen? Iets zoude reeds zijn gewonnen, indien die Instructie, zooals eenige jaren geleden met de Instructie voor den Minister-raad geschiedde, werd openbaar gemaakt. Men drong er op aan, dat thans tot die openbaarmaking zoude worden overgegaan.

b. Eenige leden verklaarden reeds nu den Minister gaarne te willen steunen bij de invoering der decentralisatie, al ware deze aanvankelijk slechts op enkele middenpunten van bevolking toe te passen. Eenerzijds verwachtten deze leden daarvan zuiniger uitvoering van openbare werken, betere voorziening in locale behoeften, betere verdeeling der lasten en der financieele verantwoordelijkheid dan wanneer, zooals thans alle locale ontangsten en uitgaven in en uit de algemeene kas vloeien.

Anderzijds meenden zij, dat, naarmate Indië zich ontwikkelt, de taak voor het centrale bestuur zwaarder wordt en verdeeling van den arbeid meer gewenscht.

De houding, door den Minister ten aanzien van de decen-

tralisatie aangenomen, had bij onderscheidene andere leden teleurstelling gewekt. Men meende niet te overdrijven door te beweren, dat de decentralisatie op het politiek program des Ministers jaren achtereen de eerste plaats heeft ingenomen. Herinnerd werd o. a. aan de redevoeringen, door den Minister als lid der Tweede Kamer gehouden op 16 en 17 November 1887, op 10 en 11 December 1890, ook aan de rede door hem uitgesproken op 13 April 1891 in de kiesvereniging Burgerplicht te Amsterdam (Koloniaal Politiek blad. 19 en volgende). Mede naar aanleiding van den aandrang door den heer CREMER en andere leden der Tweede Kamer aangewend, is de zaak in Indië langdurig onderzocht. In 1888 werden eenige hoofden van gewestelijk bestuur over het denkbeeld geraadpleegd. Het werd overwogen door den Raad van Directeuren sedert November 1888, door den Raad van Nederlandsch-Indië van Juli 1890 tot Maart 1891. De toenmalige Gouverneur-Generaal sprak zijn gevoelen uit in een brief van 16 April 1891. Een opdracht van den Minister VAN DEDEM deed de zaak nogmaals in behandeling nemen door den Directeur van Justitie, den Raad van Nederlandsch-Indië en den Gouverneur-Generaal, die op nieuw advies uitbracht in een schrijven van 20 Maart 1892. De Minister VAN DEDEM diende een wetsontwerp in, waarmede de tegenwoordige Gouverneur-Generaal, die als Vice-President van den Raad van Nederlandsch-Indië zeer weinig ingenomen zich had betoond met de invoering van niet bloot adviseerende gewestelijke raden, zich verenigd heeft — zooals de vorige Minister van Koloniën in de bijeenkomst der Tweede Kamer van 23 December 1895 mededeelde — voordat hij geroepen werd tot het hooge ambt, dat hij thans bekleedt. Het ontwerp van den Minister VAN DEDEM vond bij den tegenwoordigen Minister warmen bijval. Op 20 November 1894 verklaarde hij, als lid der Tweede Kamer, „smartelijk getroffen” te zijn geworden door het feit, dat door dezen Minister (den heer BERGSMAN) het wetsontwerp op de gewestelijke en plaatselijke besturen is ingetrokken. Waartoe zouden eene nieuwe raadpleging van de Indische Regeering, tot welke de Minister reeds besloten heeft, en de zending van een ambtenaar naar het Maleische schiereiland, waarover hij met den Gouverneur-Generaal in overleg zal treden, dan kunnen dienen? Zij kunnen geen ander gevolg hebben dan vertraging.

c. Iets anders geldt van eene afschaffing of hervorming van den Raad van Nederlandsch-Indië. De tegenwoordige Minister heeft meermalen ten gunste van de afschaffing zich uitgesproken, terwijl de Minister VAN DEDEM aan hervorming de voorkeur gaf. De leden, die over dit onderwerp zich uitlieten, verklaarden zich voor afschaffing, ofschoon zij zeer goed wisten, dat de tegenwoordige werkzaamheden van den Raad van Nederlandsch-Indië niet door den Raad van Directeuren kunnen worden overgenomen. Welke voorzieningen noodig zijn, indien de Raad van Nederlandsch-Indië wordt opgeheven, vereischt evenwel eene nauwgezette overweging en voorbereiding, waarbij van het wetsontwerp van den heer VAN DEDEM over eene hervorming van dat college naar het oordeel der leden, hier aan het woord, geen gebruik kan worden gemaakt. Voor dit onderwerp meenden daarom deze leden niet al te zeer op spoed te moeten aandringen.

3. *Financiën* a. Bij de bespreking der financiën stelden eenige leden voorop, dat de raming van de uitkomsten van den dienst 1898 door de plotselinge daling der koffieprijzen grootendeels haar waarde verloren heeft. De cijfers, zooals zij thans aan de Eerste Kamer worden voorgelegd, zijn vermoedelijk 5 à 6 millioen te gunstig.

Hoe luiden de cijfers der begrooting, wanneer de koffie voor den thans geldenden prijs wordt geraamd? Beschouwt de Minister den tegenwoordigen prijs als eene tijdelijke fluctuatie en is er verwachting op stijging in 1898? Zoo ja, op welken grond steunt die verwachting?

Is niet ook de verwachting aangaande de opbrengst der landrente te optimistisch? Het Koloniaal Verslag van 1897 (blz. 104, 2de kolom) (1) wijst op eene reeks van vrijstellingen: is met het oog daarop niet veeleer vermindering van opbrengst te vreezen?

(1) In het voorbijgaan merkt de Commissie van Rapporteurs op, dat de aangehaalde Bijlage Q nog niet in druk is verschenen.

Voorts dient gerekend met de afschaffing van het uitvoerrecht op de suiker. Wel stelt de Minister als equivalent voor eene verhooging van de op de Oostkust van Sumatra en op Lombok geldende tarieven van invoerrechten tot het peil van het algemeen tarief, maar hiervan wordt (blad. 3 der Memorie van Toelichting van het ontwerp 110, Zitting 1897—1898) slechts een bate verwacht van ongeveer f 400 000, terwijl het uitvoerrecht, indien het noch geschorst noch afgeschaft behoefde te worden, ruim f 780 000 zoude opbrengen.

Gaarne ontving men omtrent het een en ander nadere inlichtingen, liefst eene nieuwe becijfering van de begrooting.

b. Ten aanzien van den financieelen toestand merkten een aantal leden op, dat men dienaangaande een zeer verschillend oordeel kan uitspreken, al naarmate men eene langere of eene kortere periode samenvat. Neemt men bijv. het tijdvak 1884—1896, dan kan het oordeel vrij gunstig luiden. Ongunstiger wordt het weder, indien men de jaren 1876 tot en met 1883 daaraan toevoegt. Een juist inzicht kan alleen worden verkregen door de uitkomsten der diensten 1876—1896 in een viertal tijdperken te verdeelen. Verder dan 1876 behoeft men niet terug te gaan, vermits vóór dat jaar gedurende een lange reeks van jaren voortdurend Indische batige sloten aan de Nederlandsche schatkist konden worden afgestaan. Met weglating uit de inkomsten van de uitkeeringen uit vroegere batige saldo's en eveneens met weglating uit de uitgaven van de in de eerste jaren nog voorgekomen uitkeeringen aan Nederland, kwam men tot de volgende berekening:

In 1876—1883 was er een zuiver <i>nadeelig</i> verschil van	f 74 821 414
in 1884—1888 „ „ „ „ <i>voordeelig</i> saldo	20 971 406
in 1889—1893 „ „ „ „ <i>nadeelig</i> verschil	5 588 280
in 1894—1896 is „ „ „ „ <i>nadeelig</i> slot van	32 075 267

Het nadeelig verschil van 1889—1893, in vijf jaren ruim 5½ millioen, heeft volstrekt geen onrustbarend karakter, daar in die jaren 42,8 millioen voor aanleg van havenwerken, spoorwegen en irrigatiewerken zijn besteed. Ook in de jaren 1894—1896 zijn voor soortgelijke doeleinden belangrijke, voor de werken in de Solovallei zelfs naar evenredigheid nog grootere sommen uitgegeven en het deficit over die drie jaren zoude daarom evenmin zorgwekkend zijn, indien het bijv. 3 millioen of zelfs het twee- of drievoud daarvan bedroeg. Doch het belooft niet minder dan 32 millioen. Dat het tekort vooral in de laatste jaren is toegenomen achtten eenige leden de schaduwzijde van den toestand.

Gevraagd werd, waaraan die achteruitgang in den financieelen toestand van Nederlandsch-Indië is toe te schrijven en het antwoord luidde: niet aan vermindering van inkomsten, maar aan vermeerdering van uitgaven. Legt men de uitgaven van de jaren 1894—1896 naast die van de drie voorafgaande jaren, dan blijkt dat in de jaren 1894—1896 f 23 469 751 meer is uitgegeven dan in de jaren 1891—1893. Hieronder waren aan uitgaven, behorende tot de departementen van oorlog en marine, alleen reeds f 13 886 778, terwijl ook de uitgaven voor andere departementen niet onbelangrijk gestegen zijn ten gevolge van de politiek, ten aanzien van Lombok en Atjeh gevolgd. Het kan dan ook niet twijfelachtig zijn, of die politiek moet als de hoofdoorzaak van den achteruitgang der Indische financiën worden aangemerkt. In 1897 en zoo goed als zeker ook in 1898 wordt zij voortgezet en het deficit van 1894 en volgende jaren zal dan vermoedelijk tot 50 millioen zijn gestegen. Bestaat het voornemen om ook daarna nog gedurende vele jaren op denzelfden weg voort te gaan, dan zoude de toestand der Indische financiën inderdaad de meest ernstige bezorgdheid afdwingen.

Het ontbrak in verschillende afdelingen niet aan leden, die reeds op dit oogenblik den toestand zeer onrustbarend vonden. Zij wezen op de geringe draagkracht der bevolking van Nederlandsch-Indië, wier economische toestand, al steeg de opbrengst der landrente, niet vooruit, maar achteruit schijnt te gaan. Meermalen, ook thans weder, heerscht rijstschaaarschte, zoodat zelfs de noodige voeding ontbreekt. De gouvernementen-koffieproductie daalt en wordt geheel onvoldoende betaald.

Over het algemeen bestaat omtrent belangrijke inkomsten en uitgaven groote onzekerheid. Men noemde in dit verband niet slechts de suikercultuur, waarbij de belangen der inlandsche bevolking zoo van nabij zijn betrokken, en die een gevaarlijke crisis doorleeft, maar ook de cultures in het algemeen, het opiumdebet en met name den krijg tegen Atjeh. De oorlogstoestand, waarin wij nog altijd verkeeren, is voor de financiën zeer bezwarend. In verband daarmee werd zelfs de gedachte uitgesproken, dat eigenlijk thans reeds wel uit de Nederlandsche schatkist jaarlijks bijv. 6 miljoen aan Indië zouden kunnen worden uitgekeerd. Op den duur zal Nederland toch moeten betalen, indien Indië de tekorten niet meer dragen kan. Belangrijke militaire uitgaven zullen er wel altijd zijn en de hoop op vermindering daarvan scheen als ijdel te moeten worden beschouwd. Hiertegenover werd evenwel opgemerkt, dat ofschoon de Atjehoorlog ook in de jaren 1884—1893 financiële offers vorderde, dit niet heeft verhinderd, dat de financiële toestand in die jaren als zeer gunstig mag worden beschouwd.

Een andere groep leden stelden zich den toestand der Indische geldmiddelen niet ongunstig voor, mits men onderscheide tusschen gewone en productieve buitengewone uitgaven en het billijk achte voor laatstgenoemde te leenen. Deze leden gaven intusschen toe, dat de rangschikking naar productiviteit niet altijd gemakkelijk is; dat, al kon men bijvoorbeeld de aangelegde spoorweglijnen daaronder brengen, dit minder zeker was ten aanzien van de nog aan te leggen lijnen, en dat de rentabiliteit der uitgaven voor bevoeiingswerken ook twijfelachtig is.

Bij velen, die den toestand minder gunstig inzagen, rees de vraag wat tot verbetering strekken kan.

Sommigen, erkennende dat de stijging der uitgaven ten deele een gevolg is van toestanden en omstandigheden boven de macht der Regeering, betwijfelden of wel het mogelijke gedaan wordt tot beperking. Zij wezen o. a. op de mededeelingen in de Verslagen van de Algemeene Rekenkamer in Nederland en van die in Nederlandsch-Indië over 1895 en 1896 ter zake van de aanbestedingen. Volgens art. 38 der wet van 23 April 1864 (*Staatsblad* n°. 35) „geschieden het daarstellen van werken en het doen van leverantiën en transporten ten behoeve van Nederlandsch-Indië op contracten van openbare aanbesteding”. Dit is de regel, waarvan alleen kan worden afgeweken „wanneer de Minister of de Gouverneur-Generaal zulks in 's lands belang noodig oordeelt”. Toch „is bij het Departement van Koloniën openbare aanbesteding veeleer uitzondering geworden.” (Gedrukte stukken der Tweede Kamer, zitting 1896—1897. — 215. Verslag der Algemeene Rekenkamer in Nederland. N°. 2, bl. 2, 1ste kolom.) En dat, ofschoon de Rekenkamer in de bijlagen tot haar Verslag over de rekening dienst 1891 reeds had opgemerkt, dat in dat jaar ten dienste van Nederlandsch-Indië voor f 2 110 175,44 bij openbare aanbesteding en voor f 4 268 581,69 buiten openbare aanbesteding was gecontracteerd.

Het Verslag derzelfde Rekenkamer over 1896 (Zitting 1897—1898, 52, n. 2, bladz. 1) begint met de klacht, „dat in 1896 bij de Kamer inkwamen 376 contracten van openbare aanbesteding en 398 contracten, gesloten buiten publieke mededinging”. Hoe aanmerkelijk het prijsverschil zijn kan wordt door een voorbeeld in het licht gesteld. De levering van lange tarven, ten behoeve van het bureau voor de Indische hydrographie, geschiedde voor f 0.90 de honderd stuks; dezelfde brandstof ten behoeve van het Departement van Binnenlandsche Zaken werd, na openbare aanbesteding, voor f 0.59 de 100 stuks geleverd.

Men twijfelde niet aan de bereidvaardigheid der Regeering tot het afleggen der verklaring, dat voortaan art. 38 der comptabiliteitswet stipt zal worden nageleefd.

Sommige leden wezen verder op het huns inziens te hooge bedrag van sommige jaarwedden en pensioenen. Voldoende wedde en een billijk pensioen wilden zij gaarne toestaan. Maar naar hun gevoelen maken onderscheidene omstandigheden, als daar zijn: de grootere aantrekkelijkheid van vroeger van woning en verblijf in Nederlandsch-Indië, de verbeterde en versnelde middelen van verkeer tusschen Indië en het moederland, de grootere hoeveelheid der ten dienste van Indië beschikbare werkrachten, — het voor den Staat minder noodig dan vroeger om door hoog opgevoerde jaarwedden en pensioenen den Staatsdienst in Indië aantrekkelijk te maken. De bewering, dat het hooge pensioen de geschikte jongelieden als ambtenaren naar Indië

trekt, vond tegenspraak. Zij hebben, zeide men, veeleer het oog op hunne maatschappelijke positie aldaar. Sommige leden achtten de verlaging van enkele hoogere jaarwedden minder gewenscht, van oordeel, dat daardoor in elk geval slechts eene geringe bezuiniging zou worden verkregen; daarentegen meenden zij, dat verlaging van hooge pensioenen wel in aanmerking komen kan.

Eenige leden verzochten aan de Regeering een antwoord op deze beide vragen:

1°. Hoeveel civiele en militaire pensioenen boven f 4000 worden uitgereikt?

2°. Welk is het bedrag der Indische pensioenen, dat betaald wordt aan buitenslands gevestigden?

Ter versterking der inkomsten werd ook gewezen op verbetering van de regeling der koffiecultuur en op ontwikkeling van de exploitatie der mijnen.

Enkele leden eener afdeeling betoogden de wenschelijkheid om den Staat een belangrijk aandeel te verzekeren in de winsten, die de particuliere ondernemingen afwerpen. Dit denkbeeld vond echter met nadruk bestrijding.

Een groot aantal leden achtten het hun plicht den Minister van Koloniën groote voorzichtigheid met betrekking tot de Indische financiën aan te bevelen, vooral zoolang men niet meer zekerheid heeft, dat de indirecte voordeelen en de toename van de draagkracht der bevolking tegen den vermeerderden schuldenlast wegens rentebetaling en aflossing zullen opwegen.

c. In een paar afdeelingen werd vervolgens het sluiten eener leening ten behoeve van Nederlandsch-Indië ter sprake gebracht. Uit de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer had men ontwaard, dat volgens het oordeel van den Minister van Financiën het tegenwoordig oogenblik voor eene financiële operatie als de hierbedoelde allerm minst gunstig mag heeten. De indiening onder dagteekening van 3 November 1897 van een ontwerp van wet tot wijziging der wet van 4 April 1870, houdende bepalingen omtrent de uitgifte van schatkistbiljetten, had den indruk gewekt, dat men nog eenigen, misschien zelfs geruimen tijd wilde voortgaan met het uitgeven van schatkistbiljetten en schatkistpromessen, terwijl uit de Memorie van Antwoord (bladz. 25) blijkt, dat het voorschot uit 's Rijks schatkist aan de Indische kas hier te lande op 23 October II. reeds f 28 613 196 bedroeg. (1) Hiertegen bestonden bij hen, die de zaak ter sprake brachten, ernstige bezwaren. Een groot en toenemend bedrag der vlottende schuld is nadeelig voor de geldmarkt. Zij zouden daarom gaarne zien, dat de leening tot consolidatie dier vlottende schuld niet al te lang wordt uitgesteld.

Eén lid zoude het wenschelijk achten, dat de in uitzicht gestelde leening door de Regeering van Nederlandsch-Indië werd gesloten, ten einde de financiën van Nederland en die van Nederlandsch-Indië gescheiden te houden.

4. *Atjeh*. Terwijl de meeste leden zich van retrospectieve beschouwingen wenschten te onthouden, ontwikkelde zich tusschen een paar leden eener afdeeling eene gedachtenwisseling over het ontstaan van den Atjeh-oorlog maar aanleiding van hetgeen daaromtrent in den anderen tak der Volksvertegenwoordiging is opgemerkt. Gedeeltelijk op de daar aangevoerde gronden en meer bepaaldelijk met een beroep op de geschiedenis werd eenerzijds betoogd, dat die oorlog noch rechtvaardig noch gerechtvaardigd kan worden genoemd. Van de andere zijde werd aangevoerd, dat het niet de vraag is, of de inbezitting van onze koloniën in het algemeen en die van Sumatra in het bijzonder rechtvaardig is, maar dat de vraag aldus moet worden geformuleerd: „Is de oorlog met Atjeh uit het oogpunt van onze staatsrechtelijke stelling op Sumatra gerechtvaardigd in verband met de rechten en verplichtingen, die wij bij het Sumatratraactaat van 1871 op ons genomen hebben?” Die vraag, door de Regeering indertijd zoo gesteld, werd in de Tweede Kamer bevestigend beantwoord met 54 tegen 13 stemmen en in de

(1) De Commissie van Rapporteurs merkt op, dat na het onderzoek in de afdeelingen door de Regeering werd ingeleend een ontwerp van wet tot voorziening in het kas-tekort van den Indischen dienst over 1898. (Zitting 1897—1898. — 124.)

Eerste Kamer met algemeene stemmen. Uit de later publiek gemaakte discussiën in comité-generaal (April 1874), waarnaar in de Tweede Kamer herhaaldelijk is verwezen, blijkt — naar men meende — duidelijk, dat de oorlogsverklaring niet alleen gerechtvaardigd, maar ook onvermijdelijk was. Dit werd erkend o. a. in de Tweede Kamer door den heer van NISPEN tot SEVENAER en in de Eerste Kamer door den oud-Gouverneur-Generaal DUUMAER VAN TWIST, bij welke heeren later de heer ELOOT VAN SOETERWOUDE zich aansloot. Nog werd in herinnering gebracht, dat door de toenmalige Regeering hier te lande verlangd was door aanwending van maritieme middelen opheldering en rekenschap te verkrijgen van het dubbelzinnig en verraderlijk gedrag der Atjehers als ook regeling der verhouding van Nederland tot Atjeh, terwijl men tevens door het aanwezig houden eener scheepsmacht vreemde tussenkomst wilde afsnijden en voorkomen. Eindelijk werd er nog op gewezen, dat — zoolang het ministerie van 1872 aan het bewind was —, ook na de inneming van den kraton, toen door het overlijden van den Sultan en de wijze, waarop onze zendelingen behandeld werden, het sluiten van een tractaat onmogelijk was geworden, de instructie bepaald voorschreef om van de onderhoorigheden aeten van erkenning te vorderen en ons in eene beperkte, maar veilige stelling in Groot-Atjeh te vestigen. Die instructie werd opgevolgd en eerst later is een andere gedragslijn gevolgd.

Wat onze tegenwoordige positie in Atjeh en de sedert ruim anderhalf jaar in Groot-Atjeh gevolgde politiek betreft, openbaarde zich groot verschil van inzicht. De tegenstanders betreurden het, dat tot die politiek is overgegaan, en waren van oordeel, dat zij tot dusver weinig gunstige resultaten heeft opgeleverd. De bewering, in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer voorkomende, dat de vijandelijke benden het niet meer wagen in de door ons bezette streken door te dringen, wordt door de officiële Atjeh-verslagen, o. a. door dat van 11—24 September jl., weerlegd. De stelling, op 16 November jl. door een der voorstanders van de thans gevolgde politiek in de Tweede Kamer uitgesproken, dat „Groot-Atjeh de sleutel is van de geheele positie”, kan niet als juist worden erkend. En in bevolking én in welvaart staat het bijv. bij de confederatiën Pedir en Gighen verre ten achter, en geen der andere deelen van Atjeh is politisch of economisch of zelfs slechts, omdat de producten door Groot-Atjeh zouden moeten worden afgevoerd, van die landstreek afhankelijk. Men wist natuurlijk wel, dat in den loop der jaren door zeer vele, misschien wel alle hoofden der kuststaatjes verklaringen zijn afgelegd, waarin de Nederlandsche soevereiniteit wordt erkend, maar men wist eveneens — zooals de Minister zelf op 17 November jl. in de bijeenkomst der Tweede Kamer opmerkte — „dat deze hoofden niet voldoende gezag kunnen uitoefenen op hunne onderdanen”. Dat die verklaringen zijn gevraagd en afgelegd, verdient volle goedkeuring, daar zij niet alleen tegenover het buitenland, maar ook in andere opzichten nuttig zijn. Nuttig is ook de overeenkomstig het voorstel der vorige Indische regeering van 14 Januari 1892 krachtens Koninklijke machtiging van 14 Maart 1892 ingevoerde scheepvaartregeling en de werking daarvan zal nog worden verhoogd door de aanschaffing van recherche vaartuigen, waarmede men zeer was ingenomen. Maar noch verklaringen, noch scheepvaartregeling zullen kunnen beletten, dat onze veel te uitgebreide stelling in Groot-Atjeh door benden uit de zuidelijke nederzettingen, uit de confederatiën Pedir en Gighen en uit andere onderhoorigheden nu en vooral later wordt lastig gevallen. De tegenstanders van het thans in Groot-Atjeh gevolgde stelsel wilden echter geenszins daarover een debat uitlokken. Evenmin als vroeger wenschten zij thans op het verlaten van dat stelsel aan te dringen. Naar hun gevoelen moet de ervaring daaromtrent uitspraak doen. Naar aanleiding van verklaringen, vroeger door den tegenwoordigen Minister van Koloniën afgelegd, veroorloofden zij zich slechts een drietal vragen te stellen.

In de vergadering der Tweede Kamer van 18 November 1896 verzekerde de heer CREMER, dat „het nieuwe, krachtige stelsel, dat in Groot-Atjeh wordt toegepast”, niet buiten Groot-Atjeh zoude behoeven gevolgd te worden. Men meende te mogen vragen, of de Minister die stelling ook thans nog handhaaft. Het onlangs ten aanzien van de aan de kust gelegen Moekims

Pakan Sot en Pakan Baroe voorgevallene kan daarbij buiten beschouwing blijven, daar deze Moekims nog geen 500 hectaren groot zijn en slechts werden veroverd om onzen post te Segli van voortdurende aanvallen te bevrijden.

Op 22 September 1896 wees de heer CREMER als lid der Tweede Kamer er op dat „vooral ook voor de kust aan vastheid van beginsel en een goede politiek moet worden gedacht, al treedt op het oogenblik Groot-Atjeh door de oorlogsdaden meer op den voorgrond”. Ruim 14 maanden geleden, bijna een half jaar na den afval van TOEKOE OEMAR, was de tegenwoordige Minister dus van meening, dat Groot-Atjeh slechts op het oogenblik door de oorlogsdaden op den voorgrond trad. Hoe lang zullen de oorlogsdaden dan nog moeten worden voortgezet? En wanneer zullen de kampementen kunnen worden opgeheven? De vorige Minister meende blijkens zijne redevoering in de Eerste Kamer van 21 Mei 1897, dat het kampeeren „geruimen tijd, misschien wel een drietal jaren zal moeten duren”. Daar de kampementen in het midden van 1896 zijn opgericht, zouden zij dus uiterlijk tot het midden van 1899 moeten in stand blijven.

Op 13 April 1891 hield de heer CREMER eene redevoering in de kiesvereniging „Burgerplicht” te Amsterdam, waarin deze woorden voorkomen (Koloniaal Politiek bl. 15): „De Atjeh-oorlog verslond een ontelbaar aantal miljoenen, geheel ten laste der Indische begrooting, schoon die oorlog uit „imperial policy” is begonnen”.

Blijkbaar keurde de Minister het destijds af, dat de kosten van den Atjeh-oorlog, die uitsluitend in het belang van het moederland zoude zijn ondernomen, geheel ten laste van de Indische begrooting werden gebracht. De Atjeh-oorlog verslindt thans heel wat meer miljoenen dan in 1891 en de vraag rijst, of althans dat meerdere niet naar het oordeel van den Minister uit de Nederlandsche schatkist behoort te worden betaald. Daartegen werd evenwel opgemerkt, dat ons koloniaal bezit in het algemeen geacht wordt voor de aan ons onderworpen volken heilzaam te zijn en dat die volken met de lasten dan ook de lasten moeten dragen, aan elk koloniaal bezit verbonden, en tot die lasten behoort ook het voeren van oorlogen tegen streken, welke ons gezag niet willen aanvaarden of trachten af te werpen.

Op de overlegging van eene kaart van het gouvernement Atjeh en onderhoorigheden, waarop het oorlogsterrein in kleuren werd aangewezen, achtten deze leden het nutteloos verder aan te dringen. Men vroeg zich af, of het departement van Koloniën misschien de overlegging en publicatie van zulk een kaart onraadzaam achtte, omdat dan aan een ieder duidelijk zoude worden, welk een klein deel van de kaart van Atjeh door het veelbesproken Groot-Atjeh wordt ingenomen.

De voorstanders der thans in Atjeh gevolgde gedragslijn bleven niet in gebreke van hunne ondersteuning te doen blijken. Zij plaatsten op den voorgrond, dat niets meer nadeel heeft toegebracht aan onzen invloed en ons gezag op Atjeh en tot verlenging van den krijg heeft bijgedragen, dan het telkens veranderen van systeem. Reeds om die reden achtten zij doortasten in de nu gevolgde richting noodzakelijk. Doch ook op zich zelf bestond bij velen de vaste overtuiging, dat krachtig optreden tegen de rustverstoorders op Atjeh dringend noodig was. Sommigen, die dit gevoelen ook omhelsden, ontveinsden zich niet, dat de pacificatie in den eersten tijd wel niet bereikbaar zou zijn, maar dit was geen reden om niet door te tasten, het was een reden te meer om dat wel te doen. Tegen zware opofferingen mogen wij niet opzien; zij zijn de voorwaarde, waarop alleen het doel kan worden bereikt. De bevolking dient te begrijpen, dat verder verzet haar op den duur niet baat.

Met ingenomenheid hadden eenige leden kennis genomen van de uitlatingen te dien opzichte in verschillende goed geredigeerde bladen der Indische pers, waarin ook hierop de aandacht wordt gevestigd, dat het economisch levensbeginsel in de vlakke van Groot-Atjeh ligt en het gebergte wel tot tijdelijke wijkplaats van vijandelijke benden kan dienen, maar overigens uitgesloten is van handel en verkeer.

Tegenover enkelen, die zich afvroegen of het kleine Nederland op den duur wel bestand zou blijken tegen de ontzettende, steeds in omvang toenemende taak, die het in het verre Oosten te vervullen heeft, stond het beroep van vele anderen op de

Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs over de Indische begrooting voor 1898 en invoering opium-regie. 4.

geschiedenis onzer vestiging in den Nederlandschen Archipel, eene geschiedenis, die niet anders dan onzen moed en onze kracht kan versterken. In verscheidene deelen van den archipel (om slechts dit te herinneren) hebben wij lange jaren moeten kampen alvorens ons bestuur daar blijvend gevestigd werd.

Eenige leden meenden, dat op het ingeslagen pad het bloedvergieten zoo veel mogelijk moest worden voorkomen, omdat in Atjeh het vergoten bloed maar al te licht om wraak roept.

Van verschillende zijden werd er op aangedrongen, dat spoedige fnuiking van elk verzet in Groot-Atjeh gepaard ga met krachtige handhaving der scheepvaartregeling. Daarom begroetten zeer vele leden de aanvraag van een derde recherche-vaartuig met ingenomenheid. De taak van die vaartuigen zal uitgebreid van omvang en lang van duur zijn. Zij zullen er het meest toe bijdragen om ook in de toekomst den tegenstand te fnuiken.

Nog werd in eene afdeeling de verwachting geuit, dat de hooge oorlogskosten niet zullen beletten de voor de vreedzame ontwikkeling van Nederlandsch-Indië noodige gelden uit te geven.

5. Van verschillende zijden nam men met instemming kennis van de goede gezindheid van den Minister van Koloniën jegens de christelijke zending en van zijne waardeering van den arbeid der zendelingen, zoowel uit het oogpunt van algemeene beschaving als van staatsbelang.

Die waardeering steekt, naar de opmerking van eenige leden, gunstig af bij hetgeen omtrent de gezindheid van sommige ambtenaren bekend werd. Zoo wordt op bladz. 29 van het Koloniaal Verslag van 1895 gesproken van sporen van vooruitgang in beschaving op nieuw Guinea, die toegeschreven worden aan de geregelde bezoeken van een stoomschip van den pakketvaartdienst, en gedeeltelijk ook aan het zedingswerk. Hiertegen merkten deze leden op, dat een stoomboot eerst sedert 1891 eenmaal in de drie maanden zich daar vertoont, en dat de zending daar werkzaam is sedert 1863. Daarentegen wordt op bladz. 30 van het Koloniaal Verslag van 1893 de gunstige invloed der zending in een helder licht gesteld.

Naar sommigen gevoelen ligt het minder op den weg der Regeering het arbeidsveld der zendelingen van verschillende kerkgenootschappen af te bakenen. Anderen vereenigden zich met hetgeen dienaangaande op bladz. 7 der Memorie van Antwoord staat aangeteekend. Zij namen daarbij in aanmerking, dat het zeer gewenscht ware, dat het getal zendelingen een of meer duizendtallen bedroeg.

Enkele leden eener afdeeling stelden de vraag, of het geen overweging verdiende eenen bijzonderen ambtenaar te belasten met de taak om de Regeering omtrent de werking en den invloed der zending voor te lichten? Immers, zeiden zij, wanneer het nut van de zending voor de bevordering van maatschappelijke en staatkundige belangen onmiskenbaar is, dan verdient zij steun van wege de overheid. En dit te meer omdat de Regeering aan den anderen kant de kerkgenootschappen steunt. Althans daar ter plaatse, waar de protestantsche kerkgenootschappen zijn gevestigd, werkt de protestantsche zending niet; werkte zij daar wel en onder den invloed der kerkgenootschappen, dan waren er wellicht geen termen om op dezelfde plaats en de kerkgenootschappen en de zending te steunen.

Andere leden achtten het door de Regeering ingenomen standpunt juist. Het staatsgezag dient voor de veiligheid der zendelingen te waken, maar verder moet de Regeering niet gaan, wil zij geen gevaar loopen partij te kiezen voor de eene of andere richting op kerkelijk gebied.

Nog werd opgemerkt, dat bevordering van beschaving en onderwijs moeilijk genoemd kan worden partij kiezen voor eene godsdienstige richting.

6. *Toleenheid.* Eenige leden, die moederland en koloniën als een economisch geheel beschouwden, vroegen of in de uittaling van den Minister dat de Indische geldmiddelen door de toleenheid een zeer belangrijk verlies zouden lijden, niet het bewijs lag, dat door de vigeerende handelsmethode het eene deel van het Rijk ten koste van het andere bevoordeeld wordt.

Voor de behoeften der Indische schatkist moest, wat den handel betreft, huns inziens, zoo weinig mogelijk uit eigen

middelen, maar uit die van het buitenland worden geput, op het voetspoor van hetgeen door andere volken geschiedt. Op dien grond meenden zij, dat voor toleenheid en daaruit voortvloeiend herstel van differentieele rechten veel te zeggen viel.

Andere leden zagen in de uitkomst het beste bewijs, dat met vrij ruilverkeer onze handel en nijverheid het meest gebaat zijn. Sommigen merkten hierbij op, dat, gesteld wij wijzigden de beginselen onzer handelswetgeving, represaille-maatregelen van andere natieën niet zouden uitblijven.

Intusschen werd algemeen toegegeven, dat uit een practisch oogpunt onze vigeerende tractaatwetgeving zich voortsnog tegen invoering van toleenheid verzet.

7. In eene afdeeling werd de wenschelijkheid betoogd om van regeeringswege de bedevaarten naar Mekka tegen te gaan. De Islam maakt sterke propaganda in Palembang en op Java, door verspreiding van boeken zoowel als door fanatieke zendelingen, die veelal onder de hadji's worden uitgezocht. Verbod het gouvernement het gaan naar Mekka en het dragen van de onderscheidende kleeding als hadji, dan zouden de Mohamedanen bij gemis van een pas niet naar Mekka kunnen gaan en het daarbij beoogde doel om hadji te worden niet kunnen bereiken.

Hiertegen werd aangevoerd, dat dit verbod weinig baten zou, daar de bedevaartgangers dan over Singapore zouden gaan, een weg, die nu reeds veelal gevolgd wordt. Ook schijnen zij aan een pas niet veel waarde te hechten, want zij toonen dien dikwerf niet eens bij ons consulaat te Djeddah. Bovendien zal een bedevaartganger na terugkeer uit Mekka door de inlanders toch als hadji worden erkend en geëerd, al draagt hij het costume van hadji niet.

8. Eenige leden eener afdeeling betoogden de noodzakelijkheid om wijziging te brengen in den werkkring der Departementen. Naar hunne meening zijn de ontwikkeling van onderwijs, eeredienst en nijverheid, de opheffing der cultures, de verandering in één woord van talloze toestanden zoo vele redenen om de bedoelde wijziging tot stand te brengen. Zij gaven in overweging den Gouverneur-Generaal uit te noodigen tot benoeming eener commissie om de zaak te onderzoeken en desbetreffende voorstellen te doen. Ter vermijding van eenzijdigheid ware het huns inziens wenschelijk de leden eener zoodanige commissie niet te kiezen uit het personeel der ambtenaren aan de Departementen. De samenkoppeling van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid veroordeelt zich zelve: men denke slechts aan de uitbreiding van het mijnwezen in den laatsten tijd. Hetgeen de Memorie van Antwoord (op blz. 16) hiertegen aanvoert had hen niet van de onjuistheid hunner zienswijze overtuigd.

Andere leden dezer afdeeling wenschten zich te onthouden van het uitspreken van een oordeel, maar bevalen den Minister de zaak ter overweging aan.

Uitgaven in Indië.

IIde AFDEELING.

Justitie.

1. Gaarne namen eenige leden akte van de verklaring des Ministers in de Memorie van Antwoord, dat hij eene spoedige afdoening van de aanhangige voorstellen tot regeling van den toestand der inlandsche christenen in Nederlandsch-Indië op privaatrechtelijk gebied wenschelijk acht. Deze leden rekenden die regeling ook uit een politiek oogpunt en tegenover de propaganda van het mohamedanisme van hoog gewicht.

2. Sommige leden vestigden de aandacht des Ministers op eene brochure, overgedrukt uit *De Locomotief*, van een anoniem schrijver, zich betitelende: „Een landraad-voorzitter”. Indien de toestand der dessa-politie en der justitie is gelijk bij door den schrijver wordt toegelicht, dan laat hij zeer veel te wenschen over en is het zeker dringend noodig daarin verbetering te brengen.

Onderafdeeling 16. Gevangenen en veroordeelden. Met voldoening hadden eenige leden uit het Koloniaal Verslag (bladz. 83) gezien, dat maatregelen worden genomen ter beteugeling der talrijke gevallen van berri-berri in de gevangenissen en dwangarbeiders-kwartieren. Nog altijd blijft echter het aantal slachtoffers dier ziekte daar groot, ook bij menschen die slechts preventief in hechtenis zijn gesteld. Met waardeering van hetgeen de Regeering verricht heeft om hierin verbetering aan te brengen, bleef men de zaak in hare voortdurende belangstelling en zorg aanbevelen. Hierbij werd in de afdeeling, waarin dit onderwerp ter sprake kwam, gewezen op courantenberichten, volgens welke in Indië beschuldigten, vooral inlanders, somwijlen buiten noodzaak zeer lang in preventieve hechtenis gehouden worden.

IIIde AFDEELING.

Financiën.

In meer dan eene afdeeling werd ter sprake gebracht het verzoekschrift aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de daarbij gevoegde uitvoerige „Bijdrage tot de kennis van het Indisch Staatsbestuur”, van de hand van den heer G. ROESSINGH VAN IJERSON. Men drong er op aan, dat omtrent het daarin medegedeelde een ernstig onderzoek door den Minister van Koloniën zoude worden ingesteld.

Onderafd. 26a. Overneming van in- en uitvoerrechten in de Lingga-Riouwsche landschappen Reteh, enz. Als lid der Tweede Kamer van de Staten-Generaal hield de tegenwoordige Minister van Koloniën op 10 December 1890 eene redevoering, welke ook in zijne „Koloniaal Politiek” is opgenomen. Daarin werd gehandeld over de houding van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement tegenover de inlandse Staten met zelfbestuur ten aanzien van het overnemen van pachten en in- en uitvoerrechten alsook het uitgeven van concessiën voor landbouw en mijnontginningen. Bedriegt men zich niet, dat is hetgeen ten opzichte van de overneming der in- en uitvoerrechten in sommige Lingga-Riouwsche landschappen is geschied, niet geheel in overeenstemming met de destijds door den Minister verdedigde inzichten. Gaarne zoude men vernemen, of de Minister die inzichten nog handhaaft en, zoo ja, of voortaan dienovereenkomstig zal worden gehandeld.

IVde AFDEELING.

Binnenlandsch Bestuur.

Eenige leden stonden stil bij eenige mededeelingen, voorkomende in het „Verslag omtrent de handelingen van het XXIVste Taal- en Letterkundig Congres, gehouden te Dordrecht 23, 24, 25 en 26 Augustus 1897”, uitgebracht aan den Minister van Binnenlandsche Zaken door den Vertegenwoordiger der Nederlandsche Regeering bij genoemd Congres en opgenomen in de Staatscourant van 15 September l.l. In eene beknopte inhoudsopgave eener rede gehouden door den hoogleeraar dr. H. KERN over het gebruik van onze taal in Nederlandsch-Indië leest men onder anderen: „Het is evenwel de vraag, of men in Indië niet te ver gaat met de begunstiging van het Maleisch ten koste van het Nederlandsch” en voorts: „Onze Regeering heeft gezorgd, dat het onderwijs aan de inlanders zooveel mogelijk in de volkstaal wordt gegeven. Doch de kennis van het Nederlandsch is eene dringende behoefte voor inlanders van hooger stand, voor inlandse ambtenaren en onderwijzers. Tot studie van het Nederlandsch wordt gelegenheid gegeven op de zoogenaamde Hoofdenscholen en op de Hoogere Burgerscholen. De Hoofdenscholen zijn evenwel op veel te kleine schaal ingericht, om aan al de aanvragen te voldoen. Daarenboven is het verkeerd gezien van sommige ambtenaren en particulieren, om inlanders, die hen aanspreken in het Nederlandsch, o hoogen toon te berispen.”

Deze mededeelingen, van zoo bevoegde zijde afkomstig trokken in hooge mate de aandacht en verdienen voorzeker die van den Minister van Koloniën. De leden, die dit onderwerp

bespraken, waren van oordeel, dat het uit een nationaal en politiek oogpunt aanbeveling verdient het gebruik der Nederlandsche taal ook door de inlanders zooveel mogelijk aan te moedigen.

In de Commissie van Rapporteurs werd nog de aandacht gevestigd op een opstel van Dja Enda moeda, gewezen inlandsch onderwijzer ter Sumatra's Westkust, thans redacteur van de *Pertja Barat*, eene te Padang verschijnende Maleische courant. „Om de gewoonten, bekwaamheden en andere zaken der Hollanders te weten te komen” acht de schrijver de kennis van de Nederlandsche taal voor de inlanders „van onberekenbaar nut”. Hij dringt er op aan, dat het onderwijs in de Nederlandsche taal opnieuw op de inlandse scholen worde ingevoerd. (Cf. de *N. Rott. Cour.* van 7 Dec. 1897. — Eerste blad A.)

Onderafdeeling 36a. Vestiging van bestuur op het Nederlandsch gedeelte van Nieuw-Guinea. Zeer vele leden hadden verwacht, dat het voorstel tot plaatsing van twee controleurs op Nieuw-Guinea bij afzonderlijk wets-ontwerp zoude zijn ingediend. Dan ware de Eerste Kamer in de gelegenheid geweest eene zelfstandige beslissing te nemen over een maatregel van regeeringsbeleid, die in de toekomst zeer belangrijke gevolgen kan hebben.

Enkele leden verklaarden zich beslist tegen de uitbreiding of, zooals zij zich liever uitdrukten, de vestiging van ons bestuur op Nieuw-Guinea. Zij wezen op de ontzaglijke taak, die reeds in Indië op ons rust en waarschuwd tegen hare uitbreiding. Zij vreesden van de voorgenomen vestiging eene verwikkeling met de inlandse bevolking en voorspelden, dat wij op het punt staan ons in eene gewaagde onderneming te steken. Dit hebben wij ook gedaan in Atjeh. Het leergeld, daar betaald, behoorde ons tot voorzichtigheid te stemmen.

De groote meerderheid erkende de noodzakelijkheid van de maatregelen, welke worden voorgesteld. Wilde men het Nederlandsch gedeelte van Nieuw-Guinea niet aan eene andere mogendheid afstaan en hiervan kan wel geen sprake wezen, dan mochten we niet nalaten eenig be-tuurspersoneel aldaar te plaatsen, vooral omdat Nieuw-Guinea gelegen is nabij het zich krachtig ontwikkelend Australië. Uit dit oogpunt is er echter eigenlijk nog meer behoefte aan de vestiging van een controleur op de zuidkust dan op de beide plaatsen, thans daarvoor aangewezen. De vestiging van een derden controleur zal dus ongetwijfeld spoedig moeten volgen. De Regeering zelve laat dit doorschemeren. (N°. 33 der stukken.) Doch hierbij zal het niet kunnen blijven. Men meent zich niet te vergissen door aan te nemen, dat het Nederlandsch gedeelte van Nieuw-Guinea heel wat grooter is dan Groot-Brittannië en Ierland. Dat op zulk een uitgestrekt gebied, indien men er zich mede gaat bemoeien, op den duur of zelfs geruimen tijd met drie controleurs zoude kunnen worden volstaan, is niet waarschijnlijk. Of de plaatsing van bestuurs-ambtenaren aan de goede werking van de zending en van de missie bevorderlijk zal zijn, scheen nog twijfelachtig. De denkbeelden door een zendeling ontwikkeld in een schrijven, dat op 19 November jl. in de Tweede Kamer werd voorgelezen, zullen bezwaarlijk in toepassing kunnen worden gebracht, wil men ernstige conflicten met de bevolking en omvangrijke expeditiën vermijden. Dat Nieuw-Guinea een nieuw Atjeh zoude dreigen te worden, is evenwel niet aannemelijk, indien de noodige voorzichtigheid wordt in acht genomen. Het onderscheid tusschen de Atjehers en de Papoen's is daarvoor te groot.

Van meer dan eene zijde werd betoogd, dat het er vooral op aankomt bij de keuze der te benoemen controleurs te letten op geschiktheid en dat het nuttig kan zijn buiten het corps der ambtenaren te gaan. De in het Engelsch gedeelte aangestelde Dr. Sir WILLIAM MAC GREGOR muntte uit door tact en behartigde de belangen van Engeland op uitnemende wijze. Dit is, zeide men, een voorbeeld ter navolging.

Dat de Regeering de controleurs vestigt op plaatsen waar zendelingen sedert jaren het vertrouwen der bevolking wonden keurde men goed.

Eenige leden opperden de vraag, of het niet raadzaam ware om voor Nieuw-Guinea eene afzonderlijke bestuursregeling te maken. De aard van het land en van de bevolking wijkt ten eenenmale af van het karakter der andere gedeelten onzer Overzeesche bezittingen.

Daarbij komt de groote afstand, waarop Nieuw-Guinea verwijderd is zoowel van den Landraad van Ternate als van den Raad van Justitie te Makasser.

Eenige leden zouden wel wenschen inzage, uitsluitend voor de leden, van het tractaat met den Sultan van Tidore gesloten den 22sten October 1894 en voorwaardelijk goedgekeurd 14 Maart 1896 (Koloniaal Verslag 1896, bladz. 32), indien althans de Minister van oordeel is, dat het belang en de zekerheid van Nederlandsch-Indië nog niet toelaten dit tractaat op de gewone wijze aan de beide Kamers der Staten-Generaal mede te deelen. (Art. 44 van het Regeeringsreglement). Immers terwijl op bladz. 30 van het Koloniaal Verslag van 1897 wordt medegedeeld dat dit tractaat met eenige plechtigheid is uitgereikt, om den Sultan en zijnen rijksgrooten te toonen, dat door het Gouvernement groote waarde wordt gehecht aan het stipt opvolgen der overeenkomst en in Maart door den Sultan eene verbeterde gebiedsomschrijving van het Sultanaat van Tidore werd ingediend, welke opgave volgens recente berichten nog bij de Nederlandsche Regeering in onderzoek is, — leest men in vorige verslagen, dat het gezag van dien Sultan op Nieuw-Guinea weinig te beteekenen had. (Zie Koloniaal Verslag van 1895, bladz. 29.)

Onderafdeeling 37a. Reorganisatie van het bestuur in de residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo. Tegen deze reorganisatie bleek bij het onderzoek geen bezwaar te bestaan.

Onderafdeeling 38. Heerendiensten. Met leedwezen had men in eene afdeeling kennis genomen van de mededeelingen des Ministers omtrent de heerendiensten. Van dit Kabinet, waarvan de samensteller reeds bijna 30 jaren geleden opheffing van de heerendiensten noodzakelijk achtte „zal men op Java een gezonden economischen toestand in het leven roepen”, had men gemeend in dit opzicht groote verwachtingen te mogen koesteren. De Minister van Koloniën, die nog op 21 November 1894 van oordeel was, „dat wanneer men iets wil doen voor de ontwikkeling der inlandsche bevolking, hare vrijmaking van heerendiensten en verplichten arbeid de meest belangrijke maatregel is, dien men in haar belang kan nemen”, is thans echter in 1897 door den toestand van de Indische schatkist en den economischen toestand der bevolking tot de overtuiging gebracht, „dat door een ingrijpen op dit oogenblik de belangen der bevolking niet zouden worden geëind”.

Een drietal punten werden in die afdeeling behandeld.

In 1891 is bepaald, dat de prise d'eau en de hoofdleidingen van irrigatiewerken zouden worden aangelegd in betaalden arbeid en niet in heerdienst. In 1894 werd juist de tegenovergestelde beslissing genomen (Koloniaal Verslag 1895, bladz. 156) en de laatste beslissing wordt ook door den tegenwoordigen Minister van Koloniën, evenals door zijn ambtsvoorganger, verdedigd. De formeele bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal om eene beslissing te nemen, zooals hij in 1894 gedaan heeft, werd niet betwist. Doch wel kwam men op tegen de bewering, door den Minister in de bijeenkomst der Tweede Kamer van 19 November jl. voorgedragen, „dat in de verordeningen, die in 1891 en de twee volgende jaren werden vastgesteld, door dezelfde autoriteit, die het door hem bedoelde beginsel (in 1891) uitsprak, bepaald is dat voor het aanleggen van waterwerken heerdiensten gevorderd mogen worden”. Die bewering berust toch op eene dwaling. Het onderscheid tusschen eene ordonnantie en een gouvernements-besluit, een soortgelijk verschil als tusschen eene wet en een Koninklijk besluit, wordt daarbij uit het oog verloren. De ordonnantiën bepalen wel zonder beperking, dat voor het aanleggen en onderhouden van dammen, waterwerken, dijken en waterleidingen van heerdiensten mag worden gebruik gemaakt, maar geenszins, dat dit moet geschieden. Of en in hoeverre het zal geschieden, bepaalt het uitvoerend gezag, de Gouverneur-Generaal. Het beginsel van 1891 kon dus zeer goed naast de latere ordonnantiën gehandhaafd blijven. Trouwens ook in 1894 werd bepaald, dat slechts zooveel mogelijk van den kosteloozen arbeid van heerdienstplichtigen zoude worden gebruik gemaakt, en blijkens bladz. 20 der Memorie van Antwoord bestond het voornemen om bij het ontworpen bevoeiingswerk in Kediri een gedeelte van het hoofdkanaal in betaalden arbeid te doen uitvoeren. Dat de grens tusschen hoofd-

leidingen en secundaire leidingen niet gemakkelijk te trekken is, wordt beweerd, doch is van 1891—1894 niet gebleken; men herinnert zich althans niet, dat destijds moeilijkheden zich hebben voorgedaan, ofschoon in die jaren het beginsel wel degelijk is toegepast, al werd dit in de Tweede Kamer betwijfeld. De Minister wijst nog op de veel grootere kostbaarheid der irrigatiewerken in vrijen arbeid, doch heeft zich blijkbaar daarbij niet herinnerd, dat hijzelf in 1891 heeft opgemerkt (*Koloniaal Politiek*, bladz. 25) „hoe heerdienst gewoonlijk gelijk staat met tijd vermorsen, met schijn van werk, en hoe weinig geld er gewoonlijk noodig is om den arbeid te betalen, die in heerdienst verricht wordt”. Op de onderafdeeling voor irrigatiewerken blijft veelal geld beschikbaar, dat tot handhaving van het beginsel van 1891 kon worden gebruikt; voor bevoeiingswerken buiten de Solovallei worden bovendien jaarlijks slechts betrekkelijk geringe sommen besteed, zoodat verhooging van dit bedrag om de prise d'eau en de hoofdleidingen in vrijen arbeid te doen aanleggen geen overwegend bezwaar zoude ontmoeten. Een beroep op den financieelen toestand kwam weinig afdoende voor, daar die toestand in 1894, toen de vrijzinnige maatregel van 1891 werd ingetrokken, blijkens de bovenvermelde uitkomsten van de diensten 1889—1893 zeer gunstig was.

Een tweede punt, dat behandeld werd, had betrekking tot de verdere afschaffing van heerdiensten tegen verhooging van het hoofdgeld, zooals vroeger voor Pasoeroean geschied is. Reeds meer dan 4 jaren geleden meende men in Indië, dat in onderscheidene residentien of onderdeelen van residentien de heerdiensten, zooal niet geheel, dan toch grootendeels konden worden afgeschaft, indien het hoofdgeld werd verhoogd tot een bedrag, dat destijds volgens de ter plaatse bekende ambtenaren kon worden opgebracht. Verschillende redenen hebben er toe geleid, dat onder het bestuur van den Minister van Deben de zaak niet is gelukt. Bij den vorigen Minister van Koloniën is meermalen van de zijde der Eerste Kamer aangedrongen om voort te gaan op den voor Pasoeroean ingeslagen weg, doch steeds te vergeefs en wat thans op bladz. 99 van het Koloniaal Verslag te lezen staat, is niet zeer bemoedigend. Volgens de Koloniale Verslagen en andere officiële stukken (zie o.a. Koloniaal Verslag 1895, blz. 99) zoude verhooging van het hoofdgeld niet mogelijk zijn, omdat de economische toestand der inlandsche bevolking het niet raadzaam maakt aan die bevolking nieuwe of meerdere financiële lasten op te leggen. Sedert 1891—1893 moet die economische toestand dus zijn achteruitgegaan. Doch volgens diezelfde Koloniale Verslagen (zie o.a. Koloniaal Verslag 1895, blz. 103 en 1896 blz. 85) kon de aanslag der landrente aanmerkelijk worden verhoogd zonder dat het bedrag daarvan de draagkracht der belastingsschuldigen te boven ging. Niet alle leden begrepen, hoe de eene bewering met de andere kan worden in overeenstemming gebracht.

Ten slotte werd de vraag gedaan, of het toezicht op de naleving van de heerdienstregelingen en van de voorschriften omtrent dessadiensten in de laatste jaren wel altijd voldoende is geweest. Men meende dit te mogen betwijfelen en aan het onvoldoende van het toezicht te moeten toeschrijven, dat met meer of minder grond in Indische en zelfs in Nederlandsche dagbladen de bewering wordt genit, dat de heerdiensten en vooral dat de dessadiensten door de regelingen, die in 1889 en volgende jaren tot stand kwamen, slechts op het papier en niet in werkelijkheid zijn beperkt.

Onderafdeeling 41. Publieke feesten. Een aantal leden keurden de bestemming van geld uit de schatkist voor heidensche en mohamedaansche feesten door eene christelijke natie ernstig af. Een lid twijfelde zelfs of hij zijne stem geven mocht aan zne begroting, waarop gelden voor dat doel uitgetrokken zijn.

Welke houding, werd gevraagd, heeft het, dat hetzelfde gouvernement, dat de christelijke zending begunstigt, godsdienstige plechtigheden van den heiden en den mohamedaan geldelijk steunt? Daardoor wordt de zending bemoeilijkt onder het heidendom, dat in zich zelf de kracht missen zou zich op den duur tegenover het Christendom zegevierend te doen gelden. Bevestigt de Regeering den heiden in zijne opvattingen, dit kan voor ons gezag niet anders dan nadeelig werken. Is de Regeering voornemens ook op Nieuw-Guinea voor heidensche

feesten gelden te besteden? Het ware, werd gezegd, ondermijning van ons gezag.

Den Islam te steunen, die beslist vijandig staat tegenover den Europeaan, werd eene politieke ongerijmdheid geacht.

Door een aantal andere leden werd het standpunt der Regeering verdedigd. Waar de inlander zooveel bijdraagt tot de huishouding in Indië en ook gelden opbrengt tot het viëren van onze feesten, zouden deze leden het onstaatkundig achten om elke geldelijke bijdrage te onthouden aan feesten der 35 miljoen inwoners onzer bezittingen, die voor het overgroot gedeelte nog niet tot het Christendom zijn bekeerd.

Onderafdeeling 47. Veeartsenijdienst. Uit onderafdeeling 65 der begrooting blijkt, dat men prijst stelt op het hebben van inlandsche geneesheeren, de zoogenaamde dokters-djawa, en van inlandsche vroedvrouwen. Op eene belangrijke uitbreiding van het getal der laatsten wordt zelfs met klem aangedrongen. oor het verleenen van genees- en verloskundige hulp aan menschen worden dus de inlanders geschikt geacht. Volgens de voorstelling der Indische Regeering zijn ze evenwel voor de geneeskundige behandeling van vee geheel ongeschikt, en dien ten gevolge zijn voor den veeartsenijdienst in geheel Nederlandsch-Indië, terwijl Java alleen reeds 4 maal zoo groot en 5 maal zoo bevolkt is als Nederland, slechts beschikbaar 20 Europeesche veeartsen, 19 inlandsche veeartsen en 10 mantries. Men liet thans de zaak rusten, doch stelde zich voor bij eene volgende begrooting daarop terug te komen.

Onderafdeeling 48. Landrente. Tegen de opvoering van de landrente meenden sommige leden met eenigen nadruk te moeten waarschuwen. In 1893 was de opbrengst f 15 671 318, in f 1894: f 17 243 677, in 1895: f 17 278 527, in 1896: f 17 149 102, terwijl de raming voor 1898 f 17 400 000 bedraagt, dus weder hooger is. In 5 jaren tijds eene stijging met 11 pet., wat toch waarschijnlijk niet het gevolg kan zijn van het in cultuur brengen van nieuwe gronden. Men vreesde wel eenigszins terugkeer tot eene vroegere periode in welke de landrente veel te hoog was opgevoerd, waardoor „de inlandsche bevolking zoo zwaar gedrukt werd”, zooals de tegenwoordige Minister in de bijeenkomst der Tweede Kamer van 16 November 1888 terecht opmerkte. Herinnerd werd ook — al werd het recht tot vergelijking betwist — aan de vergelijking op 15 December 1886 en 25 Maart 1892 door den Minister gemaakt tusschen den druk der landrente op Java en den druk der grondbelasting in Nederland. Volgens de toen door hem gemaakte berekeningen waren de verhoudings-cijfers in 1886: f 7,31 tegen f 2,03, en in 1892, nadat de landrente in 1888 en 1889 aanmerkelijk was verlaagd en voor 5 jaren gefixeerd, toch altijd nog: f 5,60 tegen f 2,03.

Onderafdeeling 50. Koffie. In eene afdeeling werd door enkele leden het gevoelen verdedigd, dat het wenschelijk is zoowel de gouvernementen-koffiecultuur als het monopolie op te heffen, terwijl het Gouvernement dan tot zich zoude kunnen nemen een zeker aandeel, bijv. $\frac{2}{5}$, van de opbrengst. Dit gevoelen vond echter geen bijval bij andere leden, die overtuigd waren dat op die wijze de koffiecultuur der inlanders spoedig geheel zoude verdwijnen en noch voor henzelfden noch voor het Gouvernement eenig voordeel meer zoude opleveren. Daarentegen hadden deze leden met levendige ingenomenheid kennis genomen van de verklaring des Ministers omtrent de koffiecultuur in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer. „Opheffing der gouvernementen-koffiecultuur, zonder dat zich eene vrije koffiecultuur ontwikkeld heeft, die aan de bevolking de voortdurende verzekert van de inkomsten, die zij thans uit de gouvernementen-cultuur trekt, en zonder maatregelen, die aan de schatkist vergoeding schenken voor wat haar zou ontvallen, zou niet te verdedigen zijn”. Zoo luidt thans de verklaring.

Geheel anders luidde het oordeel in eene redevoering, welke p 13 April 1891 in de kiesvereëning Burgerplicht te Amsterdam door den tegenwoordigen Minister van Koloniën werd uitgesproken. „Opheffing van de gouvernementen-koffiecultuur binnen vijf jaren na het in werking treden eener regeling desbetreffende.” Opheffing van „het monopolie, dadelijk in streken, waar de koffiecultuur nu al geen noemenswaardige

resultaten geeft — en elders, zoodra de cultuur geheel vrij zal zijn gemaakt”, dat was destijds, nu 6½ jaar geleden, zijn advies. *Koloniale Politiek* bladz. 8 en 11). Daarbij ging hij echter uit van de onderstelling (blz. 14), dat men jaarlijks slechts zou kunnen rekenen op eene winst van zes miljoen gulden of meer, als het meeloopt.” Uit het staatje, dat nog voorkomt op blz. 3 der Memorie van Toelichting voor de loopende Indische begrooting, doch in de Memorie van Toelichting voor de begrooting van 1898 tot leedwezen van sommige leden ontbreekt, blijkt evenwel, dat de winst zeer veel hooger is geweest dan de Minister verwachtte. Voor 1891—1895 mag zij gesteld worden op 8½ miljoen, d. i. 16.7 miljoen 's jaars. Gaarne zoude men het bedoelde staatje met eene berekening voor het jaar 1896 zien aangevuld.

De mededeeling des Ministers, dat ook volgens het gevoelen van den tegenwoordigen Gouverneur-Generaal, „de bijslagproef, volgens de in 1893 aangenomen beginselen niet tot het beoogde doel zal leiden”, heeft wel eenigszins verrast. Immers in het in April jl. verschenen opstel van dr. W. BURCK, wetenschappelijk adviseur voor de koffiecultuur, over „de gouvernementen-koffiecultuur met betrekking tot de volkswelvaart”, worden het bijslag-onderzoek en het bijslag-stelsel met groote warmte geprezen. Het laatste wordt zelfs (op bladz. 103) „een groote weldaad voor de bevolking” genoemd, al erkent dr. BURCK tevens dat het „geen regeling is in staat om de koffiecultuur op te heffen uit den toestand van verval, waarin zij gekomen is.” Toch kan men zich zeer goed verklaren, dat de bijslagproef volgens de in 1893 aangenomen beginselen niet is geslaagd. In twee hoofdpunten werd daarbij toch afgeweken van de voorstellen, welke door den vorigen Gouverneur-Generaal in zijn brief van 19 Mei 1891, opgenomen in bijlage TT I van het Koloniaal Verslag van 1891, gedaan zijn. Deze wenschte langzame, geleidelijke invoering van het bijslagstelsel (bladz. 7, 8 en 10), geheel in overeenstemming met het advies van den toenmaligen Directeur van binnenlandsch bestuur (ib. bladz. 80). Daarentegen moest naar de meening van den Raad van Nederlandsch-Indië „de dadelijke betaling van den bijslag voor aanleg en onderhoud van allen gedwongen aanplant, zonder onderscheid, een hoofdbeginsel zijn van de verbeteringen in zake de gouvernementen-koffiecultuur”. (ib. bladz. 35.) In dit opzicht is in 1892 en 1893 in Nederland het advies van den Raad van Nederlandsch-Indië en niet dat van den Gouverneur-Generaal gevolgd geworden. Ernstiger nog was eene andere afwijking van het in Indië, in dit opzicht ook door den Raad van Nederlandsch-Indië althans gedeeltelijk aanbevolen stelsel. Men wilde het bijslagstelsel doen invoeren onder de deskundige leiding van de ambtenaren van het boschwezen. De moeilijkheden, welke bij de invoering zich zouden voordoen, konden het best worden overwonnen door ambtenaren van een tak van dienst, bij welke dergelijke moeilijkheden ten aanzien van de in vrijen arbeid gedreven gouvernementen-djatiecultuur waren voorgekomen en tot tevredenheid van alle partijen waren opgelost. Zulk eene deskundige leiding werd zelfs „een onmisbaar complement van de nieuwe regeling” genoemd (ib., bladz. 9). Ook in dit opzicht is men evenwel in Nederland ten gevolge van een votum der Tweede Kamer een anderen weg opgegaan.

Invoering van het bijslagstelsel in één in alle koffieproducerende gewesten van Java en zonder de deskundige leiding van de ambtenaren van het boschwezen, wier bij den aanleg van bosschen in vrijen arbeid opgedane ervaring dus niet kon gebruikt worden, moest wel tot mislukking voeren. Algemeene circulaire, zooals die van 9 Maart 1894, konden bezwaarlijk aan het slagen bevorderlijk zijn, en niet zonder reden kon de tegenwoordige Minister van Koloniën als lid der Tweede Kamer op 23 November 1894 dan ook tot de conclusie komen, „dat de Indische Regeering bezig is aan te toonen, juist door die circulaire, hoe die proef totaal aan het mislukken is”.

Die proef is dan nu mislukt; het bijslagstelsel, zooals het tot dusver is toegepast, wordt geliquideerd, en de draag rijst, wat er thans moet gedaan worden. Eene beslissing daaromtrent is nog niet genomen, doch gesproken wordt van proeven met eene aanmoediging der vrije koffiecultuur, welke aanmoediging zou bestaan in het toekennen onder zekere voorwaarden van eene tegemoetkoming per bouw gedurende de eerste drie levensjaren van het plantsoen. Men zoude gaarne vernemen, of daar-

Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs over de Indische begrooting voor 1898 en invoering opium-regie. 4.

mede bedoeld wordt voortzetting van hetgeen reeds in 1893 geschiedde en waaromtrent dr. BURCK in zijn aangehaald geschrift op bladz. 126 het volgende mededeelt: „Reeds in het jaar 1893 werd door de vorige (nl. Indische) Regeering in dezen geest een proef genomen met de aanmoediging der vrijwillige cultuur in het district Kandangan der afdeeling Loemadjang en werd een groot aantal planters in de gelegenheid gesteld om ieder voor zich $\frac{1}{2}$ bouw koffietuin aan te leggen. De resultaten hiervan zijn zeer bevredigend”, enz.

Men onderstelde, dat dit inderdaad het geval was, doch is door de op 23 November jl. gedane mededeeling van den Minister, dat de tegenwoordige Gouverneur-Generaal voor het eerst naar zijne inzichten proeven in die richting heeft doen nemen, in twijfel gebracht. Dat op de aangegeven wijze door een maatregel, genomen voor de vrijwillige cultuur, niet kan worden voldaan aan het voorschrift van art. 56 n°. 4 van het Regeerings-Reglement, welke bepaling wil, dat de *gedwongen* cultuur den inlanders bij gelijken arbeid ten minste gelijke voordeelen oplevert als de vrije cultuur, ligt naar men meende voor de hand. Er waren leden, die tot bereiking van dit doel nog altijd verhooging van den inkoopprijs bleven aanbevelen.

Eenige leden eener andere afdeeling bepaalden zich tot de verklaring met genoegen te hebben kennis genomen van het voornemen des Ministers om op andere wijze dan door bijslag de koffiecultuur te regelen. Gevraagd werd echter, wat het voornemen is van den Minister met het systeem van voorschot bij aanleg van koffietuinen ter vervanging van het ondoelmatig gebleken stelsel van bijslag. Zal dat systeem van voorschot ook van toepassing zijn daar, waar bijslag niet noodig ware geweest en dus algemeen worden toegepast?

Tegen de formeele afschaffing van de gouvernements-koffiecultuur in de afdeeling Panaroekan bestond geen bezwaar. Krachtige maatregelen tegen de onttrekking van koffie aan de verplichte levering in de nabijheid van streken, waar de verplichte levering is afgeschaft, kwamen bepaald noodig voor. Met ingenomenheid had men gezien, dat voor dit doel belangrijke sommen worden aangevraagd.

Onderafdeeling 52. Boschwezen. Uit het medegedeelde op bladz. 5, 2de kolom der onder n°. 41 overgelegde *Bijlage der Memorie van Beantwoording* blijkt, dat ten gevolge van een faillissement p. m. f 250 000 onbetaald bleef. Is dit een verliespost? zoo ja, bestaat er dan geen borgtocht of zijn geen andere rechtsmiddelen tot verzekering van het recht van den Staat genomen?

Vde AFDEELING.

Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid.

Onderafdeeling 59. Onderwijs voor de inlandsche bevolking. Met voldoening had men ontwaard, dat de Minister inlichtingen aan den Gouverneur-Generaal zal vragen, waarom de reorganisatie der scholen voor zonen van inlandsche hoofden en andere aanzienlijke inlanders ten behoeve van de opleiding tot inlandsche ambtenaren nog beperkt is tot de school te Magelang. Men zoude het op prijs stellen, indien die nuttige hervorming spoedig ook op andere dergelijke scholen kon worden toegepast.

Onderafdeeling 65. Geneeskundige dienst. 1. Met instemming hadden eenige leden gezien, dat de Regeering in beginsel bereid is ook andere ziekenhuizen te steunen, op het voetspoor van den steun aan het ziekenhuis te Modjowarno verleend.

2. Geheel konden eenige leden zich vereenigen met wat de Regeering gedaan heeft met betrekking tot de inlandsche vroedvrouwen. Zij achtten het echter niet overbodig tegen te groote verwachtingen te waarschuwen.

3. Een aantal leden betreurden zeer, dat de bevrediging der door de Regeering erkende behoefte aan verbetering van het krankzinnigenwezen in Nederlandsch-Indië eerst geschieden zal „zoodra de toestand der Indische geldmiddelen zich beter doet aanzien”.

Onderafdeeling 66. Handel en Nijverheid in het algemeen. —

Ijkwezen. Met hetgeen te dien aanzien wordt voorgesteld konden eenige leden zich vereenigen, onder opmerking evenwel, dat het onvoldoende is en dat eene grondige herziening der regeling van het ijkwezen op den duur niet kan uitblijven.

Vide AFDEELING.

Burgerlijke openbare werken.

Watervoorziening te Soerabaja. Met nadruk werd, evenals bij vroegere gelegenheden, aangedrongen op eene goede drinkwatervoorziening te Soerabaja. De groote nadeelen, welke aan het gemis van behoorlijk drinkwater verbonden zijn, hebben eenigen tijd geleden op nieuw, en — wat de gevolgen betreft — zelfs ver buiten Soerabaja zich doen gevoelen.

Gaarne zoude men eenige opheldering ontvangen over de bewering des Ministers in de bijeenkomst der Tweede Kamer van 24 November jl., dat „deze zaak in Indië lang heeft getraineeerd”. Men meende toch te weten, dat reeds in 1892 concessie-voorwaarden in Indië ontworpen zijn voor het uitsluitend recht tot voorziening in de behoefte van zuiver drinkwater te Soerabaja en dat den Minister van Koloniën destijds in overweging is gegeven een wetsontwerp in te dienen tot bekrachtiging dier voorwaarden. Sedert zijn 5 jaren voorbijgegaan zonder dat de zaak tot stand kwam.

Of het water moet komen uit de Oemboeng — dan wel uit de Kasibronnen, of er zal zijn concessie dan wel eigen exploitatie, aan wien in het eerste geval de concessie moet worden verleend, dat zijn alle gewichtige vragen, doch waarin de Eerste Kamer, althans op dit oogenblik, bezwaarlijk zich mengen kan. Hoofdzakelijk is, dat de zaak spoedig tot stand komt en dat daarbij niet uitsluitend of in de eerste plaats gelet worde op de belangen van de 7000 Europeanen, maar ook en bovenal op de belangen der 102 à 103 duizend inlanders, die in Soerabaja verblijven houden. De belangen der Chinezen, Arabieren en andere vreemde oosterlingen, tot een getal van omstreeks 15 000, zullen dan ook wel niet over het hoofd worden gezien.

Onderafdeeling 75. Beveiligingswerken. Met leedwezen had men uit de mededeelingen des Ministers vernomen, dat de uitvoering van de werken in de Solo-vallei en aan de Solo-rivier zeer tegenvalt, en dat de raming van 18 miljoen verre zal worden overschreden. Gaarne zal men te zijner tijd, zoodra het tijdstip daarvoor gekomen is, nadere inlichtingen daaromtrent ontvangen. Thans echter werd reeds opgemerkt, dat men ook in Nederland meermalen dergelijke teleurstellingen te betreuren had.

Krachtige voortzetting der irrigatie-werken bleef men wensche-lijk achten en men zag daarbij liefst zoo min mogelijk een fiscaal standpunt ingenomen, waartegen trouwens de Minister zelf bij vroegere gelegenheden wel eens gewaarschuwd heeft en waarop hij op 24 November jl. zich dan ook niet heeft geplaatst. Uit dat oogpunt betwijfelde men, of het aanbeveling kon verdienen te eischen, zooals de Indische Regeering schijnt te doen (Koloniaal Verslag 1896 bladz. 133), dat minstens 6 pct. van het aanlegkapitaal der werken (nl. 4 pct. wegens rente en aflossing en 2 pct. wegens kosten van onderhoud, bediening en bewaking) gaandeweg in verhooging der landrente moet worden teruggevonden.

Onderafdeeling 81. Post- en telegraafdienst. Hoe staat het met de aansluiting van Borneo aan het telegraafnet? Volgens eenige leden hebben wij er toenemend belang bij, dat die verbinding tot stand komt.

De vroeger mislukte poging om de verbinding tot stand te brengen is geen reden om de zaak niet opnieuw ter hand te nemen.

Onderafdeeling 85. Aanleg, uitrusting en uitbreiding van Staats-spoorwegen. Spoorweg van Djember of Kalisat naar Banjoewangi. Nu de Minister tot de overtuiging is gekomen, dat het plan tot aanleg van een spoorweg van Melambong naar Karang-Sambong vooreerst moet blijven rusten, hoopte men spoedig een voorstel te zien indienen tot aanleg van een spoorweg van Kalisat of Djember naar Banjoewangi.

VIIde AFDEELING.

Oorlog.

Bij de behandeling dezer afdeeling werd door enkele leden de aandacht gevestigd op een opstel van den heer HOOGHINKEL te Soerabaja in de *Amsterdammer*, weekblad voor Nederland van 21 November jl. onder den titel *De negentiende eeuw?* Indien de daarin vermelde feiten juist zijn, wat men niet kan beoordeelen, zouden zij een vreemd licht werpen op Indische militaire toestanden. Men verzocht daarom den Minister daaromtrent een onderzoek te doen instellen, zoo althans niet reeds in Indië zulk een onderzoek heeft plaats gehad, waarvan de uitslag hem is medegedeeld.

In de *Christelijke Geheel-Onthouder* beschrijft de sergeant van het Indische leger J. G. WAMROOY ergerlijke tooneelen van dronkenschap bij het verfrek om op expeditie te gaan. Men vroeg in de Commissie van Rapporteurs of inderdaad daartegen niet beter kan worden gewaakt? (Zie de *Standaard* van 13 December 1897.)

Onderafdeeling 93. Infanterie. De vermeerdering van het aantal Amboneesche compagnieën tegenover de inlandsche werd toegejuicht. Is ook na te gaan waaraan de plotselinge gunstige wending der werving in de laatste drie kwartalen van 1896 is toe te schrijven? Gaarne had men gezien, dat in navolging van de Engelsch-Indische krijgsmacht ook een stap ware gedaan in de richting der vermindering van het Europeesche element tegenover vermeerdering van het Indische element. Op den duur toch valt de aanvulling van het Indische leger voor een klein land als Nederland vrij zwaar, terwijl de inlijving van Europeesche buitenlanders op zichzelf minder gewenscht is, en onder de Indische volken zeer goede militaire elementen zich bevinden.

Er werd gevraagd hoe het staat met de bewapening onzer krijgsmacht met het nieuwe repeteergeweer en de verstrekking der daarbij behorende munitie.

VIIIste AFDEELING.

Marine.

De bestemming van het 3000 ton's dok van Soerabaja voor Poeloe Weh werd door verscheidene leden toegejuicht. Zij hoopten dat eerlang ook in het oostelijk deel van onzen Archipel eene inrichting mocht komen, waar de schepen gelegenheid vinden om te dokken tot schoonmaken der huid of tot herstel van kleine averijen onder water.

Volgens het Koloniaal Verslag zal het raderstoomschip van de Indische militaire marine *Soembing* voor den dienst op de rivieren ter Z.O. kust van Borneo worden vervangen door het flotille-vaartuig *Flores* en zal het van de ondervinding met dat vaartuig op te doen, afhangen of men al dan niet nieuwe schepen zal, aanbouwen, speciaal bestemd voor diensten op de rivieren.

Daar de *Flores* 34½ d.M. diep gaat, dus 9½ d.M. dieper dan de *Soembing* of *Indoro*, en bij vroegere expeditiën op de rivieren weinig diepgang steeds van groot belang bleek, zoude het bestemmen van flotille-vaartuigen voor die diensten, naar het oordeel van eenige leden, geen aanbeveling verdienen, al mocht de *Flores* ook voldoen voor den gewonen dienst, in tijd van rust en vrede, ter Z.O. kust van Borneo.

Met bevreemding had men in het Koloniaal Verslag gezien, dat bij het inrichten van het afgekeurde pantserschip *Koning der Nederlanden* voor den dienst als wachtschip, de torenpantser en torenwalplaten daaruit waren genomen tot het maken van reservoirs voor regenwater, bestemd voor het gebruik in stoomketels van andere schepen.

Men betreunde dit, want waren pantsering en geschut aan boord van de *Koning der Nederlanden* gelaten, dan had dit schip in tijden van gevaar wellicht nog goede diensten kunnen bewijzen als blokschip.

Uitgaven in Nederland.

IIde Afdeeling. Justitie.

Men wenschte te vragen of de Minister, waar hij de werkzaamheden tot dus verre door de firma A. van HOBOKEN & Co als gemachtigde der Indische Weeskamers verricht, heeft overgebracht naar het Departement van Koloniën, daaronder ook begrijpt de vertegenwoordiging der Weeskamers, waar deze hier te lande geroepen worden om als toeziende voogd of curator mede te werken tot boedelscheidingen of op andere wijze als zoodanig moeten optreden?

Men zou het zeer gewenscht vinden, dat zulke vertegenwoordiging ook in het vervolg hier te lande niet ontbrak en zou er prijs op stellen, indien de Minister kon mededeelen, hoe hij dit punt dacht te regelen.

IVde Afdeeling. Binnenlandsch Bestuur.

Onderafdeeling 20. Europeesch bestuur. De aanbouw van recherche-vaartuigen werd toegejuicht.

Eenige leden betreurden echter, dat die vaartuigen slechts 10 à 11 mijl vaart zouden loopen. Ofschoon men moest billijken, dat de Minister voor de plannen der vaartuigen de uit Indië ontvangen adviezen volgde, vreesde men dat die vaart onvoldoende zou blijken om de smokkelaars te achterhalen, vóór ze zich kunnen bergen in ondiepe kreek of riviermonden, of vóór invallende duisternis hun kans op ontsnappen verhoogt. Men meende dat men die vaartuigen nu op korter afstand van elkaar zou moeten stationneeren, er dus meer zou moeten aanschaffen en ten slotte tot grootere uitgaven zou komen dan noodig ware geweest bij een proeftochtvaart van minstens 14 mijl.

Vde AFDEELING.

Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid.

Onderafdeeling 32. Kunsten en wetenschappen. Eenige leden eener afdeeling achtten het raadzaam den buit van Lombok te verkoopen. Een zoo betrekkelijk aanzienlijke waarde in musea te bewaren, terwijl de Indische financiën niet in eenen bloeienden toestand verkeerden, achtte men niet economisch. Andere leden keurden het voornemen des Ministers goed.

Onder verwijzing naar de beraadslaging in deze Kamer op 30 April ll. vernam men gaarne van de Regeering welke hare voornemens zijn ten aanzien van den Bandjermassinschen diamant, waarvan de geschiedenis toen door den heer FRANSSEN VAN DE PUTTE is geschetst.

Onderafdeeling 38. Mijnwezen in het a'gemeen. Betwijfeld werd in eene afdeeling of er wel voldoende deskundig personeel voor het mijnwezen in Indië aanwezig is. Men achtte de eischen in art. 65 der wet op het middelbaar onderwijs gesteld voor het examen van mijnningenieur te hoog, en zou zoo mogelijk eene splitsing van de opleiding in een theoretisch en een praktisch gedeelte wenschelijk achten.

Middelen in Indië.

9. b. Op afschaffing der slachtpacht veroorloofde men zich bij den Minister aan te dringen in verband met de invoering der opium-regie. In de pachters kunnen toch wellicht door de smokkelaars geschikte agenten gevonden worden.

c. Met leedwezen had men in meer dan eene afdeeling gezien, dat het voornemen bestaat de pacht der Chineesche dobbelspeelen in te voeren in de Lampongsche districten. Het aangevoerde voordeel, de noodige controle, weegt geenszins op tegen de nadeelen: aanmoediging en toeneming, officieele sanctioneerings van de gevaarlijke en verderfelijke speelzucht. Ook werd gevraagd, welke controle door de verpachting wordt uitgeoefend?

Eindverslag der Commissie van Rapporteurs over de Indische begrooting voor 1898 en invoering opium-regie.

In verband daarmee werd in eene afdeeling gewezen op een adres volgens de dagbladen aan de Indische Regeering door de Handelsvereniging te Soerabaja gericht, waarin geklaagd wordt over sterke uitbreiding der speelzucht onder Europeanen en daarmee gelijkgestelden en ook onder de inlandsche bevolking.

Veeleer dan uitbreiding lag geleidelijke opheffing der speel-pacht in de roeping der Regeering, of althans vervanging van de pacht door een licentie; daarmee zoude moeten worden begonnen waar de pacht weinig opbrengt, zooals te Benkoelen (f 300), op Timor (f 792), Z. en O. afdeeling van Borneo (f 2076), Menado (f 6120). (Zie Koloniaal Verslag van 1896, Bijlage RR).

In aanmerking nemende dat, zooals in genoemd adres wordt aangevoerd, de opbrengst op geheel Java nog geen 2 ton, en op de Buitenbezittingen tot en met 1896 ongeveer f 480 000 bedroeg, achtte men het geen onmogelijken eisch het verkeerde beginsel van belasting-verpachting op dit gebied geleidelijk te laten varen. Wanneer het kwaad en daarmee de opbrengst toeneemt, wordt de opoffering voor den fiscus zooveel moeilijker.

Andere leden meenden dat, nu het kwaad eenmaal bestaat, de Regeering wel doet, maatregelen van controle te nemen.

Sommigen, de uitbreiding der speel-pacht afkeurende, meenden dat, nu men bij het opiumdebet het beginsel van verpachting had laten varen, er toe zou moeten worden overgegaan, ook de overige verpachtingen, die daarmee dikwerf verband houden, geleidelijk te doen vervallen.

25a. In de Memorie van Antwoord deelt de Minister mede, dat hij den Gouverneur-Generaal nadere inlichtingen heeft gevraagd omtrent het stadium, waarin zich de invoering der hoofdelijke belasting ter Westkust van Sumatra bevindt. Hij was „die inlichtingen met elke mail wachtende”. Zijn zereeds ontvangen? Zoo ja, kan de inhoud aan de Kamer worden medegedeeld?

Ook dezerzijds had de aandacht getrokken wat vermeld staat op bladz. 15 van het Koloniaal Verslag van 1897, dat namelijk terwijl in enkele streken de invoering eener geldelijke belasting met gelijktijdige intrekking van de gouvernements-koffiecultuur billijk werd gevonden, elders daartegen met min of meer klem bezwaren werden geopperd.

Middelen in Nederland.

1. *Verkoop van koffie.* In eene afdeeling gaf een lid zijne verwondering te kennen, dat de Minister bij de laatste veiling de koffie niet ophield, toen de prijzen zoo laag liepen. Zij was toch door de makelaars ruim 8 cent hooger geraamd. De Minister KEUCHEMUS heeft dit indertijd met goeden uitslag gedaan.

Daartegen voerden anderen aan, dat die Minister dat gedaan had bij rijzende markt, terwijl nu de markt dalende was. Te recht had de tegenwoordige Minister geantwoord, dat het ophouden der koffie vroeger al eens geleid had tot verlies, daar later de prijzen nog meer daalden. Met den Minister waren deze leden van oordeel, dat de Regeering niet moet speculeeren. Nog werd hierbij opgemerkt, dat de tegenwoordige prijs nade laatste daling nog niet bijzonder laag was. De daling van het artikel is te wijten aan den grooten voorraad en de daling in prijs van de Santos-koffie.

De Commissie van Rapporteurs teekent hierbij aan, dat volgens dagbladberichten op de laatste koffieveiling te Batavia — vermoedelijk op last des Ministers — ongeveer 8200 pikols werden opgehouden.

Invoering van de opiumregie op Java en Madura.

Een aantal leden juichte dit voorstel warm toe, al erkenden zij, dat daaraan schaduwzijden verbonden zijn, zoodat bij voorbeeld voorshands van eene belangrijke uitbreiding der verboden kringen wel geen sprake zal kunnen wezen.

Voor Lombok hadden velen liever een geheel verbod van opiumgebruik gezien, zoodat het geheele eiland tot een verboden kring ware gemaakt. Het verbod, dat onder het vorstenbestuur had bestaan, had naar hunne zienswijze moeten worden hersteld. Onderscheidene leden verklaarden nochtans in de genomen be-

slissing te willen berusten, erkennende, dat daarop thans moeilijk kan worden teruggekomen.

In eene afdeeling stelde men bepaald de vragen: Wat is de bedoeling met de invoering der opiumregie? Is het doel om daardoor het gebruik van opium te doen verminderen en vervallen? Of wilde men er alleen een einde aan maken, dat de opiumpacht in handen der Chineezers kwam?

Van eene andere zijde achtte men al veel gewonnen door de pacht uit handen der Chineezers te nemen, die de bevolking uit winstbejag verleidden tot gebruik van opium. Voor sommige inlanders is het schuiven eene passie geworden; de regie wil dit beperken en tegengaan, maar dit moet geleidelijk geschieden.

Naar dit gevoelen ware het onverstandig het gebruik van opium eensklaps geheel te verbieden.

Vastgesteld 13 December 1897.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE
VAN ALPHEN.

PIJNACKER HORDIJK

SASSEN.

ALBERDA VAN EKENSTEIN.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS over:

- 1°. de ontwerpen van wet tot vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1898; en
- 2°. het ontwerp van wet tot verhooging der begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1898 ten behoeve van de invoering van de opium-regie op Java en Madura, alsmede op Lombok.

Nadat het Voorloopig Verslag der Commissie aan de Regeering was medegedeeld, is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Algemeene beschouwingen.

1. Ten aanzien van hetgeen in het Voorloopig Verslag voorkomt met betrekking tot het Koloniaal Verslag kan de ondergeteekende slechts herhalen, dat het mogelijke worden zal worden gedaan om de bewerking te bespoedigen. De in eene der afdeelingen voorgestane meening dat het Koloniaal Verslag niet te veel in bijzonderheden moet afdalen, is ook de ondergeteekende toegedaan. Op de onder zijn beheer vastgestelde reeds verschenen en nog ter perse zijnde gedeelten is dan ook reeds het streven toegepast om, door eene goede schifting van wat meldenswaardig kan worden geacht en hetgeen, als van minder belang, behoort te worden ter zijde gelaten, de verslag-mededeelingen in te krimpen. Op die wijze, en verder door den tekst te ontlasten van statistische gegevens, welke voegzaam naar de bijlagen kunnen worden overgebracht, zal het middel te vinden zijn om den omvang van het Koloniaal Verslag binnen redelijke grenzen te houden, ondanks op zoo velerlei gebied — niet het minst in de richting der werkzaamheid van den particulieren ondernemingsgeest — mededeelingen zijn te doen, waarvan vroeger luttel of in 't geheel geen sprake behoefde te zijn.

2. Aangenaam was het den ondergeteekende uit het Voorloopig Verslag te ontwaren dat vele leden hem met ingenomenheid als Minister van Koloniën hadden zien optreden; hij hoopt de van hem gekoesterde verwachtingen niet geheel te zullen beschamen.

Alvorens hij zich positief kan uitlaten over de hervormingen, die hij vroeger aanbeval en waarvan hij nog voorstander is, zal hem eenige tijd moeten gelaten worden. Men kan toch niet verlangen dat een Minister, die slechts weinige maanden zijn ambt bekleedt, over de gewichtigste beginselen van Regeeringsbeleid zijn oordeel uitspreekt voordat hij de daarover handelende stukken, welke aan zijn Departement aanwezig zijn, gelezen en bestudeerd en zoo noodig daarover met de Indische Regeering van gedachten gewisseld heeft.